

У НОМЕРІ:

Від редакції

Онлайн-фестиваль педагогічної майстерності під час карантину! 2

Маленко О. О.

В зоні особливих викликів 4

Моя методика

Румянцева-Лахтіна О. О.

Дистанційна освіта. Переваги освітньої платформи *Classroom.google.com* для вчителів-філологів 6

Проектні технології

Радченко Ю. В.

Проектна технологія у формуванні компетентностей на уроках української мови та літератури: діяльнісний аспект 11

Науковці — учителю-словеснику

Тищенко К. М.

Мовні контакти: свідки формування українців 17

Дидактична скринька

Ведмедеря С. В.

Нестандартні диктанти на уроках української літератури 25

Маленко О. О.

Пізнаймо світ і мову. Тексти для вдосконалення пізнавальних та мовних компетентностей 33

З конспектом на урок

Стельмах Н. П.

Українські прислів'я та приказки. 5 клас 39

Фурманова О. М.

Числівник Урок узагальнення й систематизації вивченого. 6 клас 44

Пилипенко Л. Д.

Тарас Шевченко «Назар Стодоля». 9 клас 50

Романовська А. І.

Василь Стефаник «Камінний хрест». 10 клас 56

Готуймося до ЗНО

Полозова О. О., Марцин С. О., Нестеренко Н. П.

Українська мова: тестові завдання 60

Філологічні студії

Стишов О. А.

Суспільство й мова: оновлення українського політичного лексикону 69

Поповський А. М.

Український смак гречаного слова 75

МАН

Білоусенко П. І.

Пишемо роботу МАН з мовознавства: методичний коментар 79

Очима психолога

Учитель й учні: різновиди, характери, властивості 86

Хронограф

Нерослик О. В.

Хочу, щоб ніколи, ніколи не зачерствіло серце. Матеріали до вивчення творчості Михайла Стельмаха 91

• «Вивчаємо українську мову та літературу» — 08402, 95927 • Журнал з книжковим додатком — 08403, 37051 •

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Вивчаємо українську мову та літературу

№ 13–15 (593–595) • ТРАВЕНЬ 2020 р. • ЗАСНОВАНИЙ У СЕРПНІ 2003 р. • ВИХОДИТЬ ТРИЧІ НА МІСЯЦЬ •

За сприяння Міністерства освіти і науки України • Учасники проекту: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди

ПІЗНАЙМО СВІТ І МОВУ. ТЕКСТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ТА МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

О. О. Маленко, доктор філол. наук, проф., ХНПУ імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Зазвичай для формування й удосконалення правописних компетентностей на уроках української мови вчителі обирають тексти україноцентричного спрямування, що важливо для становлення національного світогляду, патріотизму, плекання гордості за наші культурні надбання. Однак соціокультурна лінія у вивченні мови передбачає ширший контекст знань про довкілля, тим паче що в глобалізованому світі вагу має загальнокультурна компетентність людини, тобто наявність у її картині світу інформації про феномени різних національних та етнічних культур.

Пропонуємо вашій увазі тексти про унікальні об'єкти світової культурно-історичної спадщини (джерелом текстового матеріалу слугувала книга «Загадки давнини : Білі плями в історії цивілізації» (автори Г. Бурганський, Р. Фурдуй. Київ, 1988). Ці тексти можна використати для написання навчальних диктантів та самодиктантів, для читання з коментуванням орфографічних та пунктуаційних ситуацій (їх додано до кожного з текстів), для написання переказів на уроках розвитку мовлення. До текстів також поставлені питання пізнавального характеру, відповіді на які можуть бути домашнім завданням для учнів.

До кожного з текстів можна зробити презентацію, щоб візуалізувати подану інформацію або здійснити віртуальну екскурсію цими місцями та об'єктами. У цьому разі не лише розширюємо фонові знання школярів, а й формуємо в них комунікативні вміння, зокрема здатність розповісти українською мовою про світові культурні надбання (на мовному рівні — це поповнення лексичного складу новими поняттями, розширення загального словникового ресурсу учнів).

ТЕКСТ 1

МАЛЮНКИ В ПУСТЕЛІ НАСКА

Навряд чи є необхідність докладно розповідати про дивовижні малюнки в пустелі Наска (Перу), які випадково відкрив на початку двадцятого століття один з перуанських льотчиків. Отже, обмежимося стислим переліком того, що нам нині відомо.

У безводній і безлюдній пустелі Наска на величезній відстані простягалися прямі, як стріла, тисячі ліній, що перетинаються, стикаються й розходяться в усіх напрямках. Але найдивовижніше — це гігантські малюнки між ними, а саме: якісь невідомі тварини, восьминіг, мавпа, павук, ящірка, шістнадцять зображень птахів, рослинні орнаменти, людська постать та багато іншого. Відомий і метод виконання цих малюнків: у землі робили борозенки декілька сантиметрів завглибшки

і завширшки, з обох боків обкладаючи їх валіками з камінчиків. Якщо взяти до уваги, що область Наски є однією з найпосушливіших у світі, де раз на два роки випадає один-єдиний невеличкий дощик і де на рівні ґрунту фактично не буває вітрів, то стає зрозуміло, чому протягом тисячі років ці знаки лишалися непошкодженими.

Чи не найперше запитання, що виникає під час споглядання зображень Наски, як стародавні майстри спромоглися без найменшого відхилення провести прямісінькі лінії довжиною в сотні метрів? Ще донедавна жодної переконливої гіпотези щодо цього не існувало. Але навіть те, що нині відоме дослідникам, аж ніяк не пояснює головної загадки малюнків: навіщо їх було зроблено?

На думку деяких учених, зображення Наски мають суто астрономічно-календарне призначення; інші вважають, що велетенські лінії та фігури — це карта, створена давніми мешканцями Анд; також є версії щодо ритуального характеру малюнків. (229 слів).

Орфограми

1. Правопис префіксів: *розповідати, відкрив, обкладати, розходить, спогляданні, перетинаються.*
2. Уживання знака м'якшення: *льотчиків, декілька, вісімнадцять, людська, сотень.* М'який знак не пишемо: *камінчиків.*
3. Спрощення в групі приголосних: *шістнадцять* (виняток; тільки у вимові).
4. Правопис «не» з різними частинами мови: *необхідність, невідомі, не буває, непошкодженими, не існувало, не пояснює.*
5. Подвоєння та подовження приголосних: *століття, рослини, відхилення.*
6. Ступенювання прикметників: *найперше, найдивовижніше, найпосушливіших.*
7. Правопис складних слів: *восьминіг, один-єдиний.*
8. Правопис ненаголошених голосних: *величезний, дивовижні, у землі, багато, орнамент.*
9. Правопис прислівників: *завглибки завширшки, донедавна.*

Пунктограми

1. Кома в складнопідрядному реченні перед сполучниками й сполучниковими словами.
2. Кома між однорідними членами речення.
3. Кома при дієприслівникових зворотах.
4. Кома при порівняльних зворотах.
5. Тире між підметом і присудком.
6. Двокрапка в безсполучниковому складному реченні.

Словникова робота

Гіпотеза — це припущення, яке перевіряють експериментально, з можливих розв'язань проблеми. З погляду логіки, гіпотеза — це прийом пізнавальної діяльності людини, форма мислення, що є згодом, тобто, положенням, яке тимчасово вважають можливо істинним, поки не встановлена істина.

Питання пізнавального характеру

Що ти знаєш про Перу? Де розташована ця країна? Якою мовою спілкуються мешканці Перу і як їх називають? Які ще цікавинки, окрім пустелі Наска, є в цій країні?

ТЕКСТ 2

ТАЄМНИЦІ КАМЕНІВ ІКА

У містечку Іка, яке розташоване в південно-західній частині Перу, знаходиться приватна колекція каменів з вигравіруваними на них малюнками, що дають змогу зазирнути в таємниці походження й розвитку людської цивілізації. Ці камені несуть інформацію про історію світу п'ятдесятимільйонолітньої давнини! Ретельно деталізовані й точні зображення на них відтворюють життя величезних ящерів вторинного періоду й розповідають про їхніх сучасників — фахівців того часу в галузі медицини й хірургії, передають пізнання тих людей щодо географії, техніки, а також багатьох інших наукових дисциплін, що існують і сьогодні.

Ця колекція належить одному перуанському лікарю-хірургу, який почав збирати її екземпляри ще в 1966 році, хоча перші зразки були знайдені раніше. Майже всі ці камені чорного чи сірого кольору, пласкі чи валуноподібні, вагою до двохсот кілограмів, з усіх боків покриті тонко нанесеними малюнками, які розташовані так, що побачити зображену сцену цілком можна, лише перегортаючи камінь. Перед нами розгортаються події, які мали місце на Землі мільйони років тому: на фоні доісторичної рослинності пересуваються реліктові динозаври, тиранозаври; можна побачити людей, що полюють на них зі списами та стрілами в руках. Також є зображення неба з п'ятикутними зірками та кометами, а ось щось схоже на ракету мчить у височину, а ось обрис людини, яка дивиться у... телескоп. Крім цього, сцени битв із невідомими чудовиськами, велетенськими мавпами, фрагменти хірургічних операцій на різних частинах та органах людського тіла.

Перуанські «книги на каменях» розкривають однозначно чи інтерпретовано картини життя давніх мешканців нашої планети, свідчать про те, що невідомі прабатьки людства були гарними знавцями не тільки медицини, географії, біології, а й розумілися на астрономії, палеонтології і навіть соціології. Можливо, уся історія Землі та Всесвіту відтворена в цих малюнках, символіка яких не відразу стає зрозумілою звичайному глядачеві. (270 слів).

Орфограми

1. Правопис складних прикметників: *у південно-західній, п'ятдесятимільйонній, п'ятикутними, валуноподібні.*
2. Уживання знака м'якшення: *перуанські, тільки, мільйони, кольору, цього.*
3. Правопис префіксів: *розгортаються, розкривають, відтворена.*
4. Правопис ненаголошених голосних: *багатьох, велетенськими, височину.*
5. Подвоєння і подовження приголосних: *вторинного, рослинності, життя, зображення.*
6. Правопис прикладок: *лікарю-хірургу.*

Пунктограми

1. Кома в складнопідрядному реченні перед сполучником і сполучниковими словами.
2. Тире для виділення прикладки.
3. Двокрапка в безсполучниковому складному реченні.
4. Кома при однорідних членах речення.
5. Кома при вставних словах.
6. Кома при дієприслівниках.

Словникова робота

Реліктовий — прикметник від слова *релікт*, яким називають організм, предмет або явище, що збереглися як залишок давніх епох. *Реліктовий* — доісторичний, первинний, найдавніший (реліктові ящери, реліктові дерева).

Палеонтологія — наука, яка вивчає вимерлі організми, намагається реконструювати за знайденими останками їхній зовнішній вигляд, біологічні особливості, способи живлення, розмноження, а також відновити на основі цих відомостей хід біологічної еволюції людства.

Питання пізнавального характеру

На чому ще залишили графічну інформацію (малюнки) люди давніх цивілізацій? Що зазвичай зображували наші пращури на своїх малюнках? Чи є в Україні такі кам'яні реліквії?

ТЕКСТ 3

ЯКБИ КАМЕНІ ЗАГОВОРИЛИ

У прибережних районах багатьох країн світу — і в Європі, і в Азії, і в Америці — можна побачити дивні кам'яні споруди. Це й велетенські кам'яні стовпи, і кола з важких кам'яних брил, а ще й кілометрові ряди із сотень грубо обтесаних кам'яних стовпів. Трапляються й своєрідні кам'яні хатини — дольмени, що за формою нагадують гігантські шпаківні: у передній стінці вони мають невеликий круглий отвір. Усі ці споруди називають мегалітами. Розміри й вага більшості мегалітів волею-неволею вражають. Наприклад, один такий кам'яний стовп у Франції важить щонайменше триста тридцять тон, а у висоту сягає на двадцять три метри. У давні часи його було розбито, мабуть, землетрусом, і тепер три багатотонні уламки цього велетня лежать серед вересових кущів Нормандії.

Є мегаліти і в нашій країні. Наприкінці минулого століття археологи, розкопуючи один з курганів на півдні України, виявили всередині нього коло з величезних кам'яних брил. Виходить, деякі мегаліти невідомі зодчі чомусь ховали під землею. Місцеве населення тих районів, де трапляються мегаліти, пов'язує з ними численні легенди. І що характерно: в усіх цих переказах спільним є те, що і в Ірландії, й Австралії, і на Кавказі, на островах Полінезії честь спорудження мегалітів з давніх-давен приписували таємничим і всемогутнім карликам. Усі вони начебто володіли надприродною силою, з'являлися деінде вночі й займалися тим, що повсякчас рили підземелля, переміщували важкі скелі, споруджували незрозумілі, дивні будівлі з важких кам'яних блоків. А ще про карликів або гномів розповідають, що вони вміли шукати дорогоцінні метали й ховали їх у своїх потаємних підземних коморах. Люди тільки чули про них, але ніколи не бачили. (252 слова)

Орфограми

1. Уживання апострофа: *кам'яні, пов'язує, з'являлися.*
2. Уживання знака м'якшення: *багатьох, тридцять, трапляються, сотень.*
3. Правопис префіксів: *розкопуючи, прибережних, надприродною, обтесаних.*
4. Правопис прислівників: *деінде, щонайменше, з давніх-давен, волею-неволею, повсякчас, наприкінці.*
5. Подвоєння приголосних: *багатотонні, дорогоцінні, продовження, спорудження, підземелля.*

6. Правопис «не» з різними частинами мови: *не-зрозумілі, невідомі, не бачили*.
7. Уживання великої літери: *Нормандії, Полінезії, Америці*.
8. Правопис складних слів: *землетрус, дорогоцінні, багатотонні*.

Пунктограми

1. Кома при вставних словах.
2. Тире при вставлених конструкціях.
3. Тире на місці пропущеного члена речення.
4. Кома в складнопідрядному реченні перед сполучниками й сполучниковими словами.
5. Кома при однорідних членах речення.
6. Двокрапка в безсполучниковому складному реченні.

Словникова робота

Дольмен — це доісторична споруда у вигляді двох або більше величезних брил, поставлених вертикально й перекритих зверху кам'яною плитою. Найчастіше ці споруди використовували як місце поховання. Дольмени можна побачити в Західній, Північній та Південній Європі, а також на Кубані. Деякі з каменів важать декілька тонн.

Megalith — у перекладі з грецької означає «великий камінь».

Питання пізнавального характеру

Чи знаєш ти про великі кам'яні брили на території України? Де вони знаходяться? Що тобі відомо про Кам'яну Могилу поблизу Мелітополя?

ТЕКСТ 4

ЗАГАДКИ СТОУНХЕНДЖА

У південній частині Англії бовваніють велетенські кам'яні, грубо обтесані бруси з пісковика, розставлені у вигляді великого кола; зверху на них покладено трохи менші перемички. Уся споруда оточена високим валом і глибоким ровом. Це і є Стоунхендж, що в перекладі з кельтської означає «висячі камені», який привертає увагу вчених і допитливих туристів уже багато років. Деякі легенди оповідають, що його спорудили загадкові велети, які жили тут тисячоліття тому, за іншими ж переказами, Стоунхендж — пам'ятник часів легендарного короля Артура і рицарів Круглого стола або храм друїдів.

Археологічні дослідження руїн Стоунхенджа дозволили встановити, що він будувався майже триста років, а на думку деяких науковців, — навіть близько п'ятисот! Майже три з половиною

тисячі років Стоунхендж руйнують час, дощі, вітер, сонце, і... туристи. Якщо це стародавній доісторичний храм, як вважають деякі археологи, то чому його спорудили з таких величезних і важких блоків? Розшифрувавши етапи будівництва Стоунхенджа та основні параметри його будови, учені були вражені: виходило, що будівничі на диво були обізнані з математикою, астрономією, оскільки споруду явно зводили за заздалегідь розробленим планом, точно розташовуючи її елементи й орієнтуючи їх відносно чотирьох сторін світу.

Думаючи про такі, ще не пізнані людиною, таємниці, хоч-не-хоч, а доходиш до невтішного висновку, що наші знання про життя людей кам'яного віку, про їхні наукові й технічні досягнення, м'яко кажучи, далекі від істини. Людство, на жаль, не володіє достовірною інформацією про давнину. (220 слів).

Орфограми

1. Уживання апострофа: *кам'яні, м'яко, п'ятисот*.
2. Уживання знака м'якшення: *кельтської, тисячоліть, близько, чотирьох*.
3. Подвоєння приголосних: *бовваніють, вважають, подовження, знання, досягнення*.
4. Правопис прислівників: *заздалегідь, хоч-не-хоч, зверху*.
5. Правопис префіксів: *обтесані, розшифрувавши, розробленим*.
6. Правопис «не» з різними частинами мови: *не пізнані, невтішного, недавнього, не володіє*.
7. Уживання великої літери: *Стоунхендж, Англії, рицарі Круглого стола*.
8. Правопис ненаголошених голосних: *велетенські, легендарного, технічні*.

Пунктограми

1. Кома при відокремлених означеннях, виражених дієприкметниковими зворотами.
2. Кома в складнопідрядному реченні перед сполучниками і сполучниковими зворотами.
3. Кома при вставних словах.
4. Кома при відокремлених обставинах, виражених дієприслівниковими зворотами.
5. Двокрапка в безсполучниковому складному реченні.
6. Тире між підметом і присудком.
7. Тире на місці пропущеного члена речення.

Словникова робота

Друїди — жерці кельтських племен Західної Європи, що існували в II столітті до н. е. — I столітті

н. е. в дописемну епоху (кінець залізної доби). Слово *друїд*, вірогідно, має індоєвропейське походження і означає «дуб», «сильний», «знання», «мудрість».

Питання пізнавального характеру:

Що тобі ще відомо про Стоунхендж? Які функції, на думку науковців, можуть виконувати дольмени Стоунхенджа? До якої історичної епохи належать рицарі Круглого стола?

ТЕКСТ 5

РУКОТВОРНА КАМ'ЯНА ГОРА

На території сучасних Єгипту й Судану археологами знайдено залишки близько сімдесяти пірамід. Більшість із них порівняно невеликі, зруйновані й засипані пісками пустелі. Та коли говорять про єгипетські піраміди, передусім мають на увазі знамениту групу з трьох колосальних кам'яних споруд у місцевості Гіза на околиці Каїру. Тому, хто не бував у Гізі й не бачив на власні очі Великої піраміди, важко уявити всю велич цієї споруди. На людину, що стоїть біля неї, піраміда справляє приголомшливе враження — щось неприродне є в цій гігантській, геометрично правильній масі каменю. Читачеві, мабуть, легше буде уявити розміри цієї велетенської споруди з такого порівняння: її основа перевищує площу восьми футбольних полів, а заввишки вона трохи менша від половини київської телевежі. Ніколи — ні до цього будівництва, ні опісля — людство не зводило такої грандіозної споруди з кам'яних блоків.

Багато неясностей і суперечностей містить офіційна версія способу будівництва Великої піраміди, яка бере свій початок ще від Геродота. Припустимо, що все було так, як пише історик: тисячі рабів і селян під нагаями охоронців виламували ісполінські кам'яні блоки в кар'єрах, старанно обтісували їх, тягли за десятки кілометрів до будівельного майданчика, піднімали й точно встановлювали на визначене місце. Скільки ж кам'яних блоків треба було виготовити, перевезти й установити впродовж дня? Як усі вони вміщалися в тісному кар'єрі і як їх піднімали на піраміду? Слід сказати, що вірогідність цієї гіпотези останнім часом було дуже підірвано. Сьогодні висувають ще більше припущень щодо цієї кам'яної гори й деякі з них пов'язані з космічними цивілізаціями. (238 слова)

Орфограми

1. Уживання апострофа: *кам'яна, кар'єрах*.

2. Уживання знака м'якшення: *трьох, київської, стоїть, ісполінські*.
3. Правопис «не» з різними частинами мови: *невеликі, не бував, неприродне*.
4. Правопис слів іншомовного походження: *території, археологами, геометрично, гіпотези*.
5. Подвоєння і подовження приголосних: *старанно, останнім*.
6. Правопис ненаголошених голосних: *велетенської, селян*.
7. Уживання великої літери: *Єгипту, Гіза, Велика піраміда, Геродот*.
8. Чергування приголосних: *будівництво*.

Пунктограми

1. Кома між однорідними членами речення.
2. Кома в складнопідрядному реченні перед сполучниками й сполучниковими словами.
3. Кома при вставних конструкціях.
4. Кома між частинами безсполучникового складного речення.
5. Двокрапка в безсполучниковому складному реченні.
6. Тире при вставлених конструкціях.

Словникова робота

Піраміда (геометр. термін) — багатогранник, який складається з плоского багатокутника та всіх відрізків, що сполучають вершину піраміди з точками основи.

Ісполінський — прикметник від слова *ісполін*, яким в Біблії названо велетнів — дітей людських

дочок та янголів, що жили в стародавні часи. *Ісполінський* — велетенський.

Питання пізнавального характеру

До якого історичного періоду належить будівництво єгипетських пірамід? На честь якого фараону названа найбільша піраміда? Для чого фараони будували піраміди?

ТЕКСТ 6

ШУКАЧІ СКАРБІВ

Ще давні греки вважали Велику піраміду, тобто піраміду Хеопса, своєрідним кам'яним підручником з астрономії, геометрії та знань, пов'язаних із розливом Нілу. Увесь цей досвід, на їхню думку, було закріплено в розташуванні, контурах, написах піраміди.

Протягом століть пірамідою Хеопса не раз цікавилися то грабіжники, то дослідники. Воно й не дивно, коли пригадати, які скарби було знайдено в гробниці Тутанхамона, адже самих лише золотих виробів там було понад двісті кілограмів! Та все ж таки то був фараон, що прожив усього дев'ятнадцять років і ніякими особливими діяннями не вславився. Як-не-як, а Хеопс був у ті часи наймогутнішим правителем, тож і гробниця його повинна бути найбагатшою. Давні арабські легенди розповідають про потаємні приміщення в піраміді, де сховано золото, дорогоцінні камені, розкішна зброя; де знаходяться найміцніші скла, що не ламаються, дошки з кременю, на яких записані розповіді про дивні діяння волхвів та мудреців.

У десятому столітті нашої ери один арабський халіф спробував заволодіти цими легендарними скарбами. Не знайшовши потаємного входу до Великої піраміди, його загін проломив у ній майже тридцятиметровий тунель, поки не дістався вузького коридору, що вів униз. Спускаючись цим коридором, розвідники халіфа потрапили в порожній зал, висічений у скелі у двохстах метрах нижче від вершини піраміди. Тут і почалися пошуки таємничих дверей-плит, які б вели до царських залів-скарбниць. І ось нарешті розбійники дійшли до просторої кімнати — зали царя, стіни якої було складено з велетенських полірованих гранітних плит. Але й тут на арабів чекала невдача: вони знайшли всього-на-всього розколотий гранітний саркофаг без віка, деякі скарби

й мумію фараона. Так невдало закінчився цей піратський похід халіфа. (251 слово).

Орфограми

1. Чергування *о-а* в коренях дієслів: *проломив* — *ламаються*.
2. Ступенювання прикметників: *наймогутнішим*, *найбагатшою*.
3. Правопис префіксів: *сховано*, *розповідають*, *розколотий*.
4. Чергування приголосних: *нижче*.
5. Уживання знака м'якшення: *знань*, *арабські*, *вузького*, *піратський*.
6. Правопис прикладок: *залів-скарбниць*, *дверей-плит*.
7. Правопис прислівників: *як-не-як*, *всього-на-всього*, *нарешті*, *униз*.
8. Правопис складних слів: *тридцятиметровий*, *дорогоцінний*.

Пунктограми

1. Кома в складнопідрядному реченні перед сполучниками й сполучниковими словами.
2. Кома при однорідних членах речення.
3. Кома при дієприслівникових зворотах.
4. Кома при вставних конструкціях.
5. Дефіс у безсполучниковому складному реченні.

Словникова робота

Волхви — давні жерці, служителі язичницького культу. Були передусім носіями релігійних знань, а також мудрецами, знахарями, лікарями.

Халіф — титул ісламського правителя як наступника пророка Мухамеда, верховного глави ісламської громади, що вибирався для здійснення духовного і світського керівництва в ісламському світі та стежив за виконанням «божественних правил», що заповів Аллах.

Саркофаг — невелика кам'яна горобниця, у яку ховали мумії єгипетських фараонів. Також цим словом назвали об'єкт «Укриття», зведений для ізоляції 4-го енергоблоку Чорнобильської АЕС після його вибуху в квітні 1986 р.

Питання пізнавального характеру

Хто з давніх істориків уперше описав єгипетські піраміди? Коли розпочалося наукове вивчення історичної спадщини єгипетської давнини? Як влаштована всередині піраміда Хеопса? ■

